Jüdische Pester Zeitung.

יידישע פעסטער צייטונג

אויף דיעזע צייטונג קאנן מאן
יעדען טאג
פרענומעריען
אונד דער פרענומעראציאָנס-פרייז בעגיננט מיט דעם עמפפאנגע ד.ר ערסטען בלאטטעס.

דיא רעדאקציאָן בעפינדעט זיך אין
פעסט
וואיצנער בולוואר נומ׳ 29.
וואָהין מאן אויך דיא פרענומעראציאָנס-געלדער צו זענדען בעליעבע.

דיעזעס בלאטט ערשיינט
דריימאל וועכענטליך
זאָנטאג, מיטטוואָך אונד פרייטאג
אונד קאָסטעט
פיר עסטערייך-אונגארן
גאנציעהריג 10 גולד.— קר. ע. וו.
האלביעהריג 5 גולד. קר. ע. וו.
פיערטעליעהר. 2 גולד.50 קר. ע. וו.

פיר׳ס אויסלאנד
גאנציעהריג 11 גולד.— קר. ע. וו.
האלביעהריג 5 גולד.50 קר. ע. וו.
פיערטעליעהר׳ 2 גולד.75 קר. ע. וו.

Nr. 11. פינפצעהנטער יאהרגאנג | פעסט, מיטטוואָך טז שבט ה.תרמ"ג. | Pest, den 24 Jänner 1883.

אויס דעם אונגארישען רייכסטאגע.

I דיא גייסטליכען-פעטיציאָן.

אין דער פאָרגעסטריגען זיטצונג דעם אונגארישען רייכסטאגעס וואורדען ערסט דיא פערהאנדלונגען איבער דיא פעטיציאָנען דער גייסטליכקייט געשלאָססען, וואָרויף דאנן דיא בעראטהונג איבער דיא טאפאָלצאער פעטיציאָן בעגאנן.

דער דעפוטירטע גאבריעל אוגראָן זאגטע: „אין דיעזען פעטיציאָנען דער גייסטליכען, ווירד אונטער אנדערעם איבער דאס עהע-גליק אונד דאס עהע-לעבען געשפראָכען אונד דארגעלעגט, וואס פיר איין אונגליק דיא ציוויל-עהע וואָהל ברינגען ווירדע. איך האלטע דיא קאטהאָלישען גייסטליכען גאר ניכט פיר פעהיג, איבער דיא עהע אורטהיילען צו קאָננען, דא זיא ניכט הייראטהען דירפען אונד דעמגעמעס גאר קיין פאמיליען-לעבען פיהרען. וואס דיא עהע צווישען כריסטען אונד יודען אָדער צווישען כריסטען אונד היידען בעטריפפט, זאָ איזט עס יא בעקאננט, דאס אין דען ערסטען יאהרהונדערטען נאך ענטשטעהונג דעס כריסטענטהומס דיא עהען צווישען כריסטען אונד היידען הייפיג וואַרען אונד דאס זיא פאָן דער קאטהאָלישען קירכע געדולדעט וואורדען. דער פאָר 5 יאהרען פערשטאָרבענע פאפסט פיאוס IX. האט זאָגאר איינמאל צו איינער אין דענעמארק צווישען איינעם קאטהאָליקען אונד איינער יידין געשלאָססענען עהע זיינע צושטיממונג ערטהיילט. דיא גייסטליכקייט מאָגע וויססען, דאס דיא וועלט פאָרטשרייטעט אונד דאסס דאס גראָסע ווערק דער ערלאָזונג דער מענשהייט נאך קאָממען מוס. דיא בעפרייאונג דער פאָלקער מוס זיך דורך דיא רעכטס-גלייכהייט אונד פרייהייט פערווירקליכען. פאָן וועלכער רעכטסגלייכהייט ניעמאנד אויסגעשלאָססען ווערדען דארף. וויר פאָן דער לינקען פארטייא שטיממען דאהער פיר דען אנטראג דער פעטיציאָנס-קאָממיססיאָן, פיר דיא פערווערפונג דיעזעס גייסטליכען-געזוכעס, דאמיט דיא גאנצע וועלט זעהע, דאס דאָרט, וואָ זיך יעמאנד אין אונגארן ריהרט, דיא פרייהייט אונד גלייכהייט דער מענשהייט צו פערקירצען, אללע פארטייען פיר דיא אויפרעכטהאלטונג דערזעלבען איינשטעהען.״

נאך אוגראָן שפראך דער גייסטליכען-דעפוטירטע נאגדאָטש. ער זאגטע: „געעהרטעס הויז! איך ביטטע אום ענטשולדיגונג! איך האטטע ניע אונד ניממער דיא אבזיכט, שטרייטיגקייטען אונטער דען קאָנפעססיאָנען צו שטיפטען אונד איך וואָללטע אויך קיינע קאָנפעססיאָן בעליידיגען!״

נון ערהאָב זיך דאניעל איראני אונד זאגטע: „איך האבע מיר מיהע גענאָממען, דיעזע 30 ביטטגעזוכע דער גייסטליכקייט דורכצולעזען. נון דא האבע איך פיעל קאָמישעס אונד לעכערליכעס געפונדען. דער גייסטליכע אויס סיקסאָ פינדעט, דאס דיא ציוויל-עהע דען פערפאלל דער רעליגיאָן אונד דעם זיטטליכען געפיהלעס בעווירקען ווירד. אונד דא הייסט עס אין זיינעם געזוכע: „דורך דיא פיעלען זינדען ווירד איבער דיא מענשען דער גראָסע טאָד קאָממען אונד ביי דעם בעגרעבניססע ווירד איין גאנצעס לאנד דא שטעהען, אָהנע האָפפנונג אויף אויפערשטעהונג (תחית המתים). — פרייליך, דיעזע דיקען אויסגעפיטטערטען העררען גייסטליכען, וועלכע אללע פערגניגונגען דיעזער וועלט געניסען, קאָננען לייכט פאָן יענער וועלט שפרעכען. אונד דיעזע העררען גייסטליכען, וועלכע נירגענדס זאָ רייך זינד אונד נירגענדס עס זאָ גוט האבען, אלס היער, קלאגען וועגען אונטערדריקונג! וואס וואָגען דער אבער, וועגן דיא גייסטליכען פאָן אונזערער רעגיערונג וויא קינדער פערהעטשעלט אונד „פערצאָרטעלט״ ווערדען! דען גייסטליכען צו ליעבע געטרויטע זיך דיא רעגיערונג ביז יעטצט ניכט, דיא רעליגיאָנס-פרייהייט אונד דיא ציוויל-עהע איינצופיהרען. דאָך דארף דיא אונגארישע נאציאָן אין איהרער גראָסמוטה אונד אין איהרער נאכגיעביגקייט ניכט זאָ וועיט געהען, אום דען וועג דעם פאָרטשריטטעס וועגען דער גייסטליכקייט צו פערלאססען אונד זיך דעם פאפסטע צו פיסען צו ווערפען. דער גייסט דעם יאהרהונדערטס שרייטעט פאָר אויף דעם וועגע דער פרייהייט, גלייכהייט, וואהרהייט אונד געלעהרזאמקייט; ער שרייטעט אונאויפהאלטזאם פאָר אונד שטאָסט יענע הינוועג, דיא זיך איהם הינדערנד אין דען וועג שטעללען!״

לודוויג מאָטשארי, דער פרעזידענט דער לינקען פארטייא, זאגטע: „נאך דער זאמסטאָגיגען רעדע דעם מיניסטער-פרעזידענטען האָפפען וויר נון, דאס זיך ענדליך דיא רעגיערונג פאָן דען גייסטליכען ניכט מעהר צוריקשרעקען לאססען אונד דיא ציוויל-עהע באלד איינפיהרען ווירד. דיא העררען גייסטליכען, וועלכע געגען דיא ציוויל-עהע זינד, זינד עבענזאָ וויא דיא טאפאָלצאער וועהלער אנטיסעמיטען. וויר גאָננען דערארטיגען גייסטליכען איינע זאָלכע אנטי-סעמיטישע געזעללשאפט. דאס הויז זאָללטע דאהער איבער דיעזע גייסטליכען-פעטיציאָן גאנץ איינפאך צור טאגעסאָרדנונג איבערגעהען. דיא געזעטצגעבונג אונגארנס ווירד איממער דען פרייהייטספיינדליכען שטרעבונגען ווידערשטעהען אונד דיא נאכטאיילען דעם ריקשריטטעס אין איהרע פינסטערן נעסטער צוריקטרייבען.״

נון ערהאָב זיך נאגדאָטש נאָכמאלס אונד זאגטע: „איך מוס מיך נאָכמאלס ענטשולדיגען; איך בין קיין אנטי-סעמיט, איך בין קיין פיינד דער יודען; איך וויל זיא בלאָס צו כריסטען מאכען, אום זיא צו פערעדלען. איך וויל נור, דאס וויר אונס ניכט דען יודען, זאָנדערן דאס דיא יודען זיך אונס אנפאססען זאָללען. ניכט אונטערדריקען וויל איך אלזאָ דיא יודען, זאָנדערן דיעזעלבען צו אונס עמפאָרהעבען.״

דער גייסטליכע יאנאָשי זאגטע: „אויך איך מוס מיך ענטשולדיגען; איך בין קיין אנטי-סעמיט! איך בין נור דאהער געגען דיא ציוויל-עהע, וויל איך פירכטע, דאס דיא רעליגיאָן דאדורך געשעדיגט ווירד. זינד יא דאָך אויך אללע פראָממען יודען געגען דיא ציוויל-עהע!״

נון ערהאָב זיך מיניסטער-פרעזידענט טיסאָ אונד זאגטע: „עס איזט וואהר, דאס דיא אונגארישע רעגיערונג ביזהער דער גייסטליכקייט געגענאיבער נאכגיעביג וואר. אבער דיעזע נאכזיכט געשאה נור אום דעם ליעבען פריעדענס ווילען. וויר וואָללטען דען קאמפף געגען דיא גייסטליכקייט ניכט הערויפבעשוואָרען, וויל וויר איבערהויפט יעדען קאמפף אין קאָנפעססיאָנעללען אנגעלעגענהייטען פערמיידען וואָללטען. דיא רעגיערונג עראכטעטע עס פיר איהרע פפליכט, איהרערזייטס אללעס צו פערמיידען, וואס דאס גוטע איינפערנעהמען צווישען דען קאָנפעססיאָנען שטאָרען קאָננטע. עס מאָגען אללע היער אים הויזע בעדענקען, דאס דיעניגען דיא גראָסטע זינדע געגען דאס פאטערלאנד בעגעהען, וועלכע דא זאָלכע שטרייטיגקייטען הערויפבעשוואָרען ווירדען, דיא מאן יעטצט נאך פיעללייכט אָהנע שעדליכע ווירקונג בעזייטיגען קאנן, דיא אבער, ווענן זיא זיך וויעדערהאָלען, דאס צור פאָלגע האבען ווערדען, דאס דיא קאָנפעססיאָנען היעפאָן קיינען נוטצען, זאָנדערן דאס פאטערלאנד דען גראָסטען שאדען האבען ווירד.״

נון קאם עס צור אבשטיממונג. דער אנטראג דער פעטיציאָנס-קאָממיססיאָן וואורדע מיט אויסנאהמע דעם גייסטליכען נאגדאָטש פאָן זעממטליכען דעפוטירטען אנגענאָממען.

II דיא טאפאָלצאער פעטיציאָן.

נון קאם דיא פעטיציאָן דער טאפאָלצאער וועהלער צור פערהאנדלונג.

דער ערסטע רעדנער וואר דער רעפערענט, אלבערט בערזעוויטצי, וועלכער זאגטע: „געעהרטעס הויז! דער בעשלוס-אנטראג דער פעטיציאָנס-קאָממיססיאָן לויטעט: דאס הויז ערקלערע, דאס עס דיא פעטיציאָן דער טאפאָלצאער וועהלער ניכט בעריקזיכטיגען קאָננע! — איך וויל דיעזען בעשלוס-אנטראג בעגרינדען. וויר האבען שאָן איינע עהנליכע פעטיציאָן וועגען אבשאפפונג דער יודענעמאנציפאציאָן פאָן זייטע דער וואשוארער גייסטליכקייט געהאבט, וועלכע דאס הויז עבענפאללס פערוואָרפען. עס גיבט גרונדזעטצע, איבער דיא אין איינעם רעכטסשטאאטע קיינע וויטערען פערהאנדלונגען מאָגליך זינד; איין זאָלכער איזט אויך דער גרונדזאטץ דער בירגערליכען גלייכבערעכטיגונג. וויר ווירדען דען שאָנסטען כאראקטער-צוג דער אונגארישען נאציאָן פערלייגנען, ווען מאן היער נור אן דיא מאָגליכקייט גלויבטע, דאס דא דיא עמאנציפאציאָן פערקירצט ווערדען קאָננטע. פרייליך איזט זייט דער ערלעדיגונג דער וואשוארער פעטיציאָן איינע טיסאָ-עסלארער געשיכטע איינגעטרעטען. עס איזט געגען איינצעלנע יודען איינע שווערע אנקלאגע ערהאָבען אונד מיט בייספיעללאָזער ליידענשאפט פערברייטעט וואָרדען; אבער מאן דארף היער דעם אורטהיילע דער ריכטער ניכט פאָרגרייפען, אונד עס איזט איבערהויפט אונגערעכט, וועגען דער פערדעכטיגונג איינצעלנער איינע גאנצע קאָנפעססיאָן אנצוגרייפען. ווען זיך אויך אין אונזערעם ווירטהשאפטליכען אונד געזעללשאפטליכען לעבען אין דער בעציעהונג דער קאָנפעססיאָנען צו איינאנדער היע אונד דא שלעכטע צושטענדע צייגען, זאָ מוס דער שטאאט אונד דיא געזעללשאפט פיר דיא היילונג דיעזער קראנקהייט זאָרגען. אבער ביי אלל דעם מוס יענער גרונדזאטץ, דאס אין אונגארן יעדער בירגער פאָר דעם געזעטצע גלייך אונד יעדער אים פאָללגענוססע דער בירגערליכען פרייהייט איזט, היילינג זיין אונד דארף ניכט בעריהרט ווערדען. אונד ווען זיך דאהער באָזע הענדע אויסשטרעקען, אום דיעזען היילינגען גרונדזאטץ דער עמאנציפאציאָן צו פערונרייניגען, זאָ איזט עס פפליכט דער שטאאטסגעוואלט, איינען זאָלכען אנגריפף אבצו-וועהרען — אונד ווענן דיא אויפגעוויגעלטען ליידענשאפטען אונד דער יודענהאס אן דען טהאָרען דער לאנדעס-געזעטצגעבונג פאָכען אונד פאָן איהר פערלאנגען, דאס זיא זעלבסט יענען ערהאבענען גרונדזאטץ שטירצען מאָגע — זאָ האט דיא געזעטצגעבונג פיר איינע זאָלכע פאָדערונג קיינע אנדערע אנטוואָרט, אלס: „הינוועג דאמיט! הינוועג!״

נון וואר דיא רייהע אן וויקטאָר איסטאָצי צו שפרעכען. איסטאָצי קאם דירעקט אויס קעטשקעמעט, וואָ ער איינען יודען-קראוואלל שטיפטען וואָללטע, דאראן אבער דורך דיא דאָרטיגע פאָליציא פערהינדערט וואורדע. ער זוכטע שנעלל א-

* (אוים ניערעדיהאזא) ווירד טע-לעגראפֿירט: דער היעזיגע געריכטסהאָף האט דאס געזוך דעם העררן קארל אָטוואָש וועגען נאכטרעג-ליכער אויספֿאָלגונג דער גאנצען טיסאָ-דאדאער לייכע ניכט בעוויללינגט.

* (אוים העטשקעמעט) ווירד פֿאָם 21טען דיעזעס טעלעגראפֿירט: דיא קאָנפֿערענץ דעם היעזיגען אנטי-סעמיטישען כריסטליכען שוטצ-פֿעראיינעס האט היינטע אין אנוועזענהייט פֿאָן אונ-געפֿעהר 400 פערזאָנען, אונטער פֿאָרזיטץ אנאָדי'ס אונד אישטוויצי'ס, שטאטטגעפֿונדען. גראָססערע רו-הע-שטאָרונגען קאמען ניכט פֿאָר, ווייל דיא שטאדט מיט מיליטער בעזעטצט איזט.

* (אנטי-סעמיטישע קראַוואללע.) אין פֿרידעק (עסטעררייכיש שלעזיען) האבען געסטערן אנטי-סעמיטישע קראוואללע שטאטטגעפֿונדען. דער אנלאס צו דענזעלבען וואר: דער זעלבסטמאָרד איינעס געפֿאללענען כריסטלי-כען קויפֿמאננעס, דער זיינען קאָנפאניאָן, איינען יודען, אין איינעם הינטערלאססענען בריעפֿע אלס זיינען פֿערדערבער בעצייכנעטע.

* (אוים בערלין) ווירד טעלעגראפֿירט: פרינץ פֿריעדריך קארל, ברודער דעם דייטשען קאי-זערס, איזט געסטערן נאכמיטטאגס געשטאָרבען, וועסהאלב דיא פֿייער דער זילבערנען האָכצייט דעם דייטשען קראָנפרינצען אונד אויך דיא רייזע דעם קראָנפרינצען רודאָלף נאך בערלין אונטערבלייבען ווירד. —

דאס נאכשפיעל.

דא נאך דעם בעשלוססע דער לינקען פארטייא, דעססען וויר אים ערכטען ארטיקעל אונזע-רעס היינטיגען בלאטטעס ערוועהנטען, אויך דיא בייבעהאלטונג דער יודען-עמאנציפאציאָן אלס איין פונקט דעם פארטיי-פראָגראממעס בעצייכנעט וואור-דע, וועסהאלב דיא געגנער דער יודען-עמאנציפא-ציאָן ניכט מעהר צור לינקען פארטייא געהאָרען קאָננען — זאָ האבען געסטערן זעכס לינקישע אנטי-סעמיטען נעמליך סאלאי, איוואן שימאָני, געזא אָנאָדי, ארטהור אָדעסקאלכי, יוליאוס בעקאשי אונד געאָרג בעלל איין שרייבען אן דען פרעזידענ-טען דעם קלובס דער לינקען פארטייא געריכטעט, אין וועלכעם זיא אידם אנצייגען, דאס דער קלוב דער לינקען פארטייא אלליין קיין רעכט האבע, דען פונקט דער יודען-עמאנציפאציאָן אין דאס פראָג-ראמם דער לינקען פארטייא היניינצופֿיגען, עס מיס-טע היעצו פֿאָרערסט איינע לאנדעס-פֿערזאממלונג דער וועהלער דער לינקען פארטייא איינבערופֿען ווערדען. —

דיעזעס שרייבען וואורדע אין דער געסטערן אבענד אבגעהאלטענען זיטצונג דעם קלובס דער לינקען פארטייא פֿערלעזען, וואָראויף דער פרעזידענט גאבריעל אוגראָן זאגטע, דאס דיא פארטייא קיינען נייען פונקט אויפֿגעשטעללט; דיעזער פונקט איזט פֿיעלמעהר איינע פֿאָלגע דעם פארטייא-פראָגראמ-מעס פֿיר אונאבהעננגינקייט, פֿרייהייט, גלייכהייט אונד ברידערליכקייט. אום אלזאָ דיא בייבעהאל-טונג דער יודען-עמאנציפאציאָן צום פארטייא-פראָ-גראממע צו שטעמפעלן, בראויכט מאן ניכט ערסט איינע לאנדעס-קאָנפֿערענץ דער לינקען וועהלער איינצובערופֿען. דיא זעכס אנטי-סעמיטען האבען אלזאָ דיא וואהל: ענטוועדער פֿיר דיא יודען-עמאנציפאציאָן ניכט צו שטיממען — אָדער אין דיעזער אנגעלעגענהייט נאר ניכט איהרע שטיממע אבצוגעבען — אָדער אוים דער פארטייא אויסצו-טרעטען. —

דיא העררען העלפֿי, קאלאי אונד כריסטינ-קאָוויטש שטיממטען אוגראָן ביי, זיא זאגטען: דיא לינקע פארטייא, וועלכע אלס פֿרייזיננינ גילט, קאנן קיינע אנטי-סעמיטען אין איהרער מיטטע דולדען! — אָטטאָ הערמאנן אבער ווילל דיא יודען-עמאנ-ציפאציאָן נור אונטער פֿאָלגענדען בעדינגונגען: 1) זאָללען דיא אונגארישען יודען איינען קאָנגרעס איינבערופֿען, אין וועלכעם זיא איהרע גלויבענס-בעקענטניססע אין אונגארישער שפראכע פֿעסט-שטעללען, דאמיט יעדער וויססע, וואָראן דיא יודען גלויבען; — 2) זאָללען זיא נור זאָלכע ראבבינער האבען, וועלכע גוט אונגאריש וויססען אונד זאָ פֿיעל בילדונג וויא דיא אנדערען גייסטליכען בעזיטצען; — 3) זאָללען אין אונגארן נייע ניעדערלאססונגען פֿאָן יודען בינגען 30 יאהרען ניכט געשטאטטעט ווערדען! —

נאכדעם אטטאָ הערמאנן נאך לענגערער פֿערהאנדלונג זיינען אנטראג צוריקגעצאָגען, זאגטע אוגראָן: דיא צייט דער גערולד מיט דעם טרייבען דער אנטי-סעמיטען איזט פֿאָראיבער. אויך קאָשוטה האט זיינע ענטריסטונג געגען דיעזעס טרייבען אויס-געשפראָכען. וועננ וויר דיא אנטי-סעמיטען אונטער אונס דולדען, בריננען וויר אונס אונד דאס פֿאטער-לאנד אין איינען שלעכטען רוף, אלזאָ הינויס מיט דען אנטי-סעמיטען!

ענדליך וואורדע אין דער זיטצונג פֿאלגענדער בעשלוס געפֿאסט: דיא קאָנפֿערענץ ערקלערט וויע-דערהאָלט, דאס זיא דאס געזעטץ דער יודען-עמאנציפאציאָן פֿיר הייליג אונד אונאנטאסטבאר האלטע אונד דאס אויפֿטרעטען געגען דאסזעלבע אלס פֿערלעטצונג דעם פארטייא-פראָגראממעס בע-טראכטע. — דיעזער בעשלוס-אנטראג וואורדע דען זעכס „לינקישען" אנטי-סעמיטען צוגעשיקט. וויא וויר ערפֿאהרען, האבען זיך דיא העררען בעקאשי אונד אָדעסקאלכי דיעזעם פארטייא-בעשלוס אונ-טערוואָרפֿען אונד ווערדען געגען דיא יודען-עמאנ-ציפאציאָן ניכט שטיממען. דיא איבריגען פֿיער אבער ווערדען אויסגעשטאָססען. דיעזע ווערדען מיט ווער-האָוואי אונד אישטוצי איינען 6-גליעדריגען אנטי-סעמיטישען קלוב בילדען. — (דאס וויטערע אים נעכסטען בלאטטע.)

נעשעפֿטסבעריכט.

פעסטער פרייזע.

קאָרן 6.70 - 7.30 גולד.

נערסטע פוטטער-וואארע 6.60—6.85 גול. מאלצ-וואארע 7.10—7.75 גולד.

קוקורוץ (נייער) 5.75 - 6.05 גולד.

האפֿער —.6—6.65 גולד.

רעפס, קאָהל פער אויגוסט-סעפטעמבער $13^3/_8$—13.50 גולדען.

הילזענפֿריכטע: ערבסען אונגארייטע 10.—12. גול. לינזען 12—16. גול. ראָהע הירזע 6.50. הירזע בריין 10.50—11, גראָסע ווייסע באָהנען 9.25—9,60 גול., צווערגעל 11.75—12 גול. לייגזאמען 12,50 גול. האנפֿזאמען 10. גול, מאָהאר 8 גול. קיממעל 28—30, גול. וויקען 6.50—7. גול.— מאָהן גרויער — 26'— 28' גול. בלוייער 31 — 32 גול.

שפּיריטוס נייע מעטהאָדע אים קליינען 30—30,75 גול.— אלטע-מעטהאָדע 32.75 — 33. גולד. פער 10000 ליטער פערצענט. —

צוועטשקען. באָסנישע 23.65—24.10 גולדען, סערבישע 23.76 גולד.

צוועטשקענמוס (לעקוואר) באנאטער — 22.—23. גולד.

האָניג: נעלייטערטער —.40 גולד.

וואַכס ראָוענויער 131—134 גולד.

ווייגשטיין 57—68 גול. יע נאך קוואליטעט.

קנאָפפערן אונגארישע 13.50—16 גולד.

קלעזאמען 44—48 גולדען.

ריבאָל ראָפסעלט - ראפפינירטעס —.39 גולד. פער 100 קילאָגראמם.

רעפס-קוכען 6,20 גול.

אונשליטט (חלב) 51·— 52, גולד.

פעטראָלעאום 24.75—25. גולד.

שאפֿ-פֿעללע אין פֿאָריגער וואָכע וואורדען 10000 שטיק פֿערשיעדענע גאטטונגען פֿערקויפֿט. אונד צוואר דייטשוואָללינע 2.60—3.20גול. פער פֿאאר. באטשקער אונד באנאטער 140—155 גול', סערבישע 138—150 גולד. גולד טירקישע אונד מאצעדאָנישע 40—42גולד. קראָאטישע אונד באָסנישע 40—42 גולדען. פער 56 קילאָ. — (אללער פער 2 פערצענט.)

הייטע, וויר נאָטירען: פער 100 ק' אונגארישע קוה-הייטע 104—106גול. אָכסענהייטע טראָקענע 105—108גול. ראָסהייטע 10.50—.12 גול.— קאלב-פֿעללע אָהנע קאָפפֿע 205—210, מיט קאָפפֿען 190—195 גול. פער 100 קילאָ.

שאפֿוואָללע. אין פֿאָריגער וואָכע וואר דאס געשעפֿט שוואך, עס וואורדען בלאָס 900 מעטער-צענטנער מיטטעל-איינשור 85—89 גולד. אונד באטשקער איינשורען צו 61—68 גול. פער 56 קילאָ פֿערקויפֿט. —

לאָטטאָ-ציעהונג פֿאָם 20. יענגער 1883.

אָפֿען	67	81	63	88	36
לינץ	49	21	56	18	35
טריעסט	59	66	42	35	6

פֿעראַנטוואָרטליכער רעדאקטעור: מאיר בר"י רייז.

פֿרוכט- אונד מעהל-פרייז-טאבעללע.

פריכטע ווייצען	קוואליטעט פר.העקטאל.	פער 100 קילאָגראמם
נאָרד-אונגארישער	75	.
"	76	.
"	77	.
"	78	9.15 – 9.25
"	79	9.30 — 9.35
"	80	9.40 — 9.45
"	81	9.50 — 9,55
פעסטער-באָדען	75	.
"	76	.
"	77	.
"	78	9.65 – 9.80
"	79	9.85 – 9.95
"	80	10.— – 10.05
"	81	10.10—10.15
טהייס	75	.
"	76	.
"	77	.
"	78	9.70 – 9.85
"	79	9.90 – 10.—
"	80	10,05—10.10
"	81	10,15 – 10.20
ווייסענבורגער	76	.
"	77	.
"	78	9.65— 9.80
"	79	9.85— 9.95
"	80	10.——10,05
"	81	10.10—10.15

פריכטע	קוואליטעט פר. העקטאל.	פער 100 קילאָגראמם
קאָרן	70 —	7.30 — 7.—
גערסטע מאלץ	62	—.——.—
" פוטטער	62	6.85 — 6.60
האפֿער	40	6.20 — 6.60
קוקורוץ באנאטער	75	6.05 – 6.15
אנדערע	73	6.05 – 5.95
הירזע	—	6.— — 6.50

	פער פריה-יאהר	פער 100 קילאָגראמם
ווייצען	"	9.55
	"	—.—
	"	—.—
קוקורוץ	"	—.—
גערסטע	"	—.—
האפֿער	"	6.54
"	"	—.—
רעפס	"	—.—

באללען-מעהל		פל. קר.
נומער 0	דער באללען צו 100 קילאָגראמם מיט זאק	19 80
" 1		19 30
" 2		18 80
" 3		18 30
" 4		17 60
" 5		16 40
" 6		15 40
" 7		14 40
"		12 60
" $8^1/_2$		10 50
שפּיריטוס: אלטע מעטהאָדע פרעסהעפֿע		32 25
" נייע " קארטאָפפֿעל		30 —

בּורז-טאבעללע פֿאָם 20 יענגער

געלד-קורז

	פל.	קר.
זילבער-אגיא	100	—
דוקאטען	5	65
עסטעררייכ-אונגארישעס 8 גולדען גאָלד-שטיק (20 פראנקס)	9	51
נאפאלעאָנד'אָר	9	51
דייטשע רייכסבאנקנאָטען	58	75
20 מארק-שטיקע	11	73
פאפיער-רובעל	1	17

לאָזע.

	פל.	קר.
1854-ער 4-פערצענטיגע שטאאטס-לאָזע	119	—
1860-ער " גאנצע	130	—
דעטטא האלבע	139	—
1864-ער לאָזע צו 100 גולדען	168	—
דעטטא " 50	167	—
[illegible]	39	—
טירקען-לאָזע	25	—
קרעדיט-לאָזע	171	—
קלארי-לאָזע צו 40 גולדען	38	—
דאנוי-דאמפפשיפפאהרטס-לאָזע	108	—
איננסבריקער לאָזע	22	—
קעגלעוויטש לאָזע צו 10 גולדען	19	—
קראקויער לאָזע " 20 "	20	—
אָפֿנער לאָזע " 40 "	40	—
פאלפֿי לאָזע " 40 "	37	—
רודאָלפֿס לאָזע " 10 "	19	—
סאלם לאָזע " 10 "	53	—
זאלצבורגער לאָזע " 20 "	24	—
סט.-גענאָאיס לאָזע " 40 "	46	—

לאָזע.

	פל.	קר.
[illegible] לאָזע צו 20 גולד'	24	—
טריעסטער לאָזע " 100 "	127	—
דעטטא " 50 "	63	—
וואלדשטיין-לאָזע " 20 "	27	—
ווינדישגרעטץ-לאָזע " 20 "	36	—
אונגאריש-פרעמיען-לאָזע צו 100 גולד	114	—
[illegible]-לאָזע	109	—
וויענער-לאָזע	122	—

רענטע-פאפיערע

	פל.	קר.
אונגארישע גאָלדרענטע 6%	118	—
דעטטא צו 4 פערצענט	85	37
אונגארישע פאפיער-רענטע	84	60
אונגארישע גרונדענטלאסטונגס-[illegible]	97	—
טעמעשוואר באנאטער	96	—
זיעבענבירגישע	96	—
גאליציש	97	—
בוקאָווינא	98	—
אונגארישע איזענבאהן-אנלעהען	133	—
ווינצערבערגס-אבלאָזונגס-אָבליגאציאָנען	97	—
פפאנדבריעפע דער אונגארישען באָדען-קרעדיט צו 5 איינהאלב פערצענט	101	—
דער אונגארישען היפאָטהעקען באנק צו $5^1/_2$ פערצענט	102	75
דער אונגארישען אללגעמיינען באָדען-קרעדיט-אנשטאלט צו 5 איינהאלב פערצענט	98	50
דער אקטיענבאנק	89	—
דער נאָרדאָסטבאהן	158	—

Eigenthümer und verantwortlicher Redacteur: M. REIS.

Budapest, 1883 — Druck v. M. Burian, Waitznerboulevard.

דא ריעף אישטויצי קעק: „איך האבע זיא ניכט געשטאָרט אונד פּראָטעסטירע געגען איהרען אנגריף!"

דער פרעזידענט לייטעטע אונד זאגטע: „איך ביטטע, דען הערדען רעדנער ניכט צו אונטערברעכען!"

דא אבער אישטויצי פֿאָרטלערמטע, זאָ ריעף דער נעבען איראני זיטצענדע גאבריעל אוגראָן: „ווענן דער דעפוטירטע אישטויצי ניכט רוהיג בלייבען וויל, זאָ געהע ער וועג! היער איזט ניכט זיין פלאטץ!"

יעטצט שריע אישטויצי: „דאס איזט איינע אינפֿערשעמהייט!"

דאריף ערווידערטע גאבריעל אוגראָן: ווענן דער הערר דעפוטירטע גראָב זיין וויל, זאָ ענטפֿערנע ער זיך פֿאָן היער! ער האט היער ניכטס צו זוכען, ער געהע ליעבער צו דעניעניגען, צו וועלכען ער פאסט!" — (עס ווירד נון וויעדער צו איינעם דועל צווישען אישטויצי אונד איראני קאָממען.)

נאכדעם ענדליך דער פרעזידענט רוהע פֿערשאפֿפֿטע, זעטצטע איראני זיינע רעדע פֿאָרט, אין וועלכער ער געוויססערמאסען די געשיכטע דער יודען-עמאנציפּאציאָן אין אונגארן קורץ שילדערטע.

„איך קעננע (זאגטע איראני) די פֿעהלער דער יודען; איך וויל דיאזעלבען ניכט ענטשולדיגען, אבער איך וויל אויף די אורזאכע דיעזער פֿעהלער הינווייזען. זייט יאהרטויזענדען וואָרען די יודען געקנעכטעט, פֿעראכטעט אונד פֿאָן יעדעם געווערבע אויסגעשלאָססען. דא מוסטען זיא דענן צו זאָלכען ערווערבס-מיטטעלן גרייפֿען, פֿאָן דענען זיא זיך עבען ערנעהרען קאָננטען. זייט דער יודען-עמאנציפּאציאָן זיטצען אויך יודען אין דען האָהען שטאאטס-אמטערן, אונד ניעמאנד האט געהאָרט, דאס זיא אין דער ערפֿיללונג איהרער פֿפֿליכטען וועניגער בעפֿעהיגט, וועניגער געוויססענהאפֿט ווערען, אלס די איבריגען בעאמטען. מיט דעם וואהלרעכטע האבען וואָהל די יודען לײדער איינען שענדליכען מיסברויך געטריעבען. (פֿיעללייכט, ווייל זיא וועניג לינקע געוועהלט?) אבער וואָרען דענן די כריסטען בעססער?"

„געעהרטעס הויז! (זאגטע איראני ווייטער) דער בערלינער קאָנגרעס האט די אונאבהענגיגקייט סערביענס אונד רומעניענס פֿאָן דער עמאנציפּאציאָן איהרער יודען אבהענגיג געמאכט. זאָללען וויר הינטער דיעזען לענדערן צוריקבלייבען? זעטצען וויר דען פֿאלל, די יודענעמאנציפּאציאָן ווירד אבגעשאפֿפֿט. וואס געשיעהט? די זעלבסטבעוואוסטען וואָהלהאבענדען יודען ווירדען דאס לאנד פֿערלאססען אונד נאך עסטערייך ציעהען; צוריקבלייבען ווירדען נור די ארמען אונד וועניגער אנשטענדיגען יודען. דיעזע ווירדען נאָך מעהר דער כריסטליכען געזעללשאפֿט שעדליך זיין. ווער איממער קנעכט געוועזען, עמפּפֿינדעט נור נייד געגען דען פֿרייען; ווער אבער פֿרייא געוועזען אונד וויעדער קנעכט געוואָרדען, דער עמפּפֿינדעט האס אונד ראכע געגען דען בעדרענגער."

„וויר מיססען אלזאָ (זאגטע איראני שליעסליך) נור מאנכע איבעל בעזייטיגען; מיססען איין שטרענגעס וואוכער-געזעטץ איינפֿיהרען; די רעגאליען דירפֿען ניכט פֿערליציטירט אונד ניכט אן דען מייסט-ביעטענדען פֿערגעבען ווערדען, זאָנדערן אן איינען רעכטשאפֿפֿענען, געוויססענהאפֿטען מאנן. דאס זאָגענאננטע „חדר", די ווינקעל-שולע דער יודען, מוס אויפֿהאָרען. די יודען מיססען פֿערהאלטען ווערדען, איהרע קינדער אין גוטע שולען צו שיקען. וויר מיססען די יודען אויס דעם זומפּפֿע דער אונוויססענהייט הערויסרייססען! די יודען זאָללען ענדליך אין איינעם איינצובערופֿענדען קאָנגרעססע אללע איהרע גלויבענס-זעטצע אין אונגארישער שפּראכע צוזאממענפֿאססען; דאמיט איהרע רעליגיאָן דען איבריגען פֿאָלקערן ניכט איינע געהיימע בלייבע!"

נון ערהאָב זיך יוליאוס וועהאָוויא, אום איינע רעדע צו האלטען אונד איינען נייען אנטראג איינצובריינגען. אישטויצי קאָננטע פֿיר זיינען אנטראג קיינע 10 אונטערשריפֿטען איינבריינגען, ווייל יעדער פֿאָן איינער ענדערונג דעם עמאנציפּאציאָנס-געזעטצעס געשפּראָכען, היעצו שעמטען זיך זאָ מאנכע, איהרע צושטיממונג אָפֿפֿען צו געבען. וועהאָוויא אבער וואוסטע זיינען אנטראג געשיקטער צו שטעללען אונד קאָננטע אונטער דעמזעלבען 11 אונטערשריפֿטען צוזאממענבריינגען. אין דיעזעם זיינעם אנטראג בעריהרט וועהאָוויא די עמאנציפּאציאָן ניכט אים מינדעסטען, זאָנדערן פֿערלאנגט פֿאָלגענדע פּונקטע: 1) די איינריכטונג דער יידישען רעליגיאָנס-זאכען זאָלל דעם הייטיגען צייטגייסטע ענטשפּרעכען אונד אונטער שטאאטליכער אויפֿזיכט שטעהען; — 2) זאָללען די יידישען ווינקעל-שולען גרינדליך אויסגעראָטטעט ווערדען; — 3) זאָללען די יידישען מאטריקען געזעטצליך גערעגעלט זיין; — 4) זאָלל איינע ווייטערע יודען-איינוואנדערונג פֿערהינדערט ווערדען — אונד 5) זאָלל דאס שאנק- אונד ווירטהסהויז-רעכט גערעגעלט ווערדען.

נון ערהאָב זיך מאָריץ יוקאָי אונד זאגטע: „הערר אישטויצי בעהויפּטעטע געסטערן, דאס פֿיעלע דעפּוטירטען ניכט דען מוטה האבען, געגען די יודען צו שפּרעכען, ווייל זיא איהרע יידישען וועהלער פֿירכטען. נון, איך בין דעפּוטירטער אין איינעם זיעבענבירגער סעקלער וואהלבעצירקע, וואָ עס נור וועניגע יודען אונד גאר קיינע יידישען וועהלער גיבט. איך האבע אלזאָ פֿאָר דען יידישען וועהלערן ניכט צו פֿירכטען אונד קאנן זאָנאך פֿרייא שפּרעכען. — געעהרטעס הויז! זאָ אָפֿט דעם פֿאָלקע עטוואס פֿעהלט, שיעבט מאן זאָגלייך די שולד אויף די יודען. צור צייט דער „קרייצ-ציגע", אלס די כריסטען נאך פּאלעסטינא געגען די מאָהאָמעדאנער צאָגען, האבען זיא אויף דעם וועגע נעבסטביי די יודען בערויבט אונד ערשלאגען. אין נירנבערג פֿראגטען איינינע קרייצ-ציגלער, וואָהין מאן געהען מיסטע, אום די אונגלייביגען צו פֿינדען? דא זאגטע יעמאנד: האָלעט איינע גאנז, וואָהין דיעזע אונס פֿיהרט, דא איזט דאס לאנד דער אונגלייביגען. די גאנז גינג אין דאס יודען-פֿיערטעל, אונד די קרייצ-ציגלער פֿיעלען איבער די יודען הער — אונד וויר וואָללען דאך הייטע איינער זאָלכען גאנז ניכט נאכגעהען! מאן קלאגט איבער וואוכער אונד טרונקזוכט. נון דאס וואר פֿאָר דער יודען-עמאנציפּאציאָן נאָך אָרגער; מאן מיס אלזאָ דען וואוכער אונד די טרונק-זוכט, ניכט אבער די יודען פֿערפֿאָלגען. ווער בראנטווין טרינקען וויל, טרינקט אונד פֿראגט ניכט דאנאך, אָב דער שאנק-ווירטה עמאנציפּירט איזט אָדער ניכט? מאן וויל דען יודען דען גרונדבעזיטץ פֿערביעטען. נון, דא ווירדע דער ווערטה דער גיטער בעדייטענד זינקען וואס דעם לאנדע פֿאָן אונגעהייערעם שאדען זיין מיסטע."

„געעהרטעס הויז! (זאגטע יוקאָי ווייטער) מאן שימפּפֿט זייט לעטצטערער צייט אויך איבער די גמרא דער יודען. נון, איך בין קיין העבראָער אונד פֿערשטעהע דען תלמוד ניכט זאָ, וויא די, די איהן ציטירען. ווער ווירד זיך קימערן אום איין ווערק, דאס פֿאָר 1400 יאהרען אונטער זאָנדערבארען פֿערהעלטניססען געשריעבען ווארדע? איך וויר אונגארן האבען איין אלטעס געזעטצבוך אונד דא הייסט עס, מאן מיססע אללע לוטהעראנער פֿערברעננען. ווער זאָללטע אונס היעריבער פֿאָרווירפֿע מאכען? ווענן זיא די פֿעהלער דער יודען אויפֿצעהלען, צעהלען זיא אויך איהרע גוטען איינגענשאפֿטען אויף: די יודען האבען גוטע קאָפּפֿע, זינד וואָהלטהעטיג אונד פֿאטערלאנדס-ליעבענד. ביי דער ערשטירמונג פֿאָן אָפֿען אים יאהרע 1848 האבען זיך מייסטענס די יודען אויסגעצייכנעט."

הערויף ריעף עטעריך סאלאי: „איך מאָכטע גערנע דען נאמען איינעס יידישען העלדען האָרען."

דאריף זאגטע יוקאָי: „עס וואר קארל באללאגי! — איך בין איבערצייגט, דאס אים נעכסטען יאהרהונדערטע ניעמאנד מעהר צווישען יודען אונד אונגארן איינען אונטערשיעד מאכען ווירד."

הערויף ערווידערטע איוואן שימאָני: „ווייל וויר אללע יודען זיין ווערדען!"

צו ביטטען. — אום דען יודען אויך די איינוואנדערונג נאך שוועדען אונד נאָרוועגען צו ערווירקען, מאכטע ער בעקאננטשאפֿט מיט דער קאָניגין כריסטינע פֿאָן שוועדען.

וויא וויר בערייטס ערוועהנטען, פֿערשטאנד די קאָניגין פֿאָן שוועדען אויך זעהר גוט העבראעיש. וואוסטע גוט אלס שריפֿטשטעללערין די פֿעדער צו פֿיהרען אונד אויך איינען קריעג צו לייטען. אלס זיא דאהער אים יאהרע 1650 געקראָנט ווארדע, שריעב איהר מנשה איין העבראישעס געדיכט, אין וועלכעם דאס גייסטרייכע וואָרטשפּיעל פֿאָרקאָממט, דאס די קאָניגין „קסת" (פֿעדער) אונד „קשת" (באָגען) צו פֿיהרען פֿערשטעהט. די קאָניגין פֿאָן שוועדען ווארדע זייטדעם איינע פֿריינדין אונד פֿערעהרערין דעם מנשה בן ישראל.

פֿאָן דען אללערגינסטיגסטען ערפֿאָלגען וואַרען מנשה'ס בעמיהונגען אום וויעדעראויפֿנאהמע דער יודען אין ענגלאנד געקראָנט. וויא וויר בערייטס ערוועהנט, דורפֿטע זיך אין ענגלאנד זייט דער ערסטען פֿערטרייבונג אים יאהרע 1290 קיין יודע צייגען. ערסט נאך אבלויף פֿאָן 358 יאהרען ווארדע די יודענפֿראגע אין ענגלאנד אונד צוואר מיט לעבהאפֿטיגקייט וויעדער אויפֿגענאָממען.

אן אָליווער קראָמוועלל פֿאנד מנשה די געאייגנעטע פּערזאָנליכקייט, אן די ער זיך צו ווענדען האטטע. קראָמוועלל ערשיען איהם וויא איין רעטטענדער ענגעל. קראָמוועלל האטטע אָהנעהין עטוואס געהיימניספֿאָללעס אן זיך; ער היעלט זיך זעלבסט פֿיר איין פֿאָן גאָטט בעגייסטערטעס וועזען, פֿיר איינען „משיח", וועלכער דען יודען די זעהנזיכטיג ערוואַרטעטע ערלאָזונג בריינגען זאָללטע.

זייטדעם מנשה פֿאָן קראָמוועלל געהאָרט, וואַרען אללע זיינע געדאנקען אויף ענגלאנד געריכטעט. מנשה קאננטע קראָמוועללס געזיננונג, זיין פֿעסטהאלטען אן דער ביבעל אונד זיינע צונייגונג צו דעם גאָטטעס-פֿאָלקע. מנשה וואוסטע, דאס די אינדעפּענדענטישען סאָלדאטען פֿרייהייט דעם געוויססענס אונד גלייכבערעכטיגונג דער רעליגיאָנען פֿאָן דעם פּארלאמענטע געפֿאָדערט האטטען. מיט דעם בערייטס ערוועהנטען ענגלישען גייסטליכען, נתנאל האָלמעס, זעטצטע זיך מנשה אין לעבהאפֿטען בריעפֿוועכסעל.

געגען 1650 וואגטע נון מנשה דען ערסטען אָפֿפֿענטליכען שריטט; ער ווענדעטע זיך מיט איינעם אנטראג אן דאס ענגלישע פּארלאמענט, די יודען וויעדער אויפֿצונעהמען. פֿאָרלייפֿיג באט ער אום די ערלויבניס, אין ענגלאנד אָפֿפֿענטליכע סינאגאָגען האלטען, איין בעגרעבניס-פּלאטץ (בית הקברות) אנלעגען, פֿרייען האנדעל טרייבען צו דירפֿען אונד פֿיר אלל דיעס אויסרייכענדען שוטץ צו געניעסען!

מנשה זעטצטע זיך אויך מיט דעם בערייטס ערוועהנטען עדוארד ניקאָלאס, וועלכער דער געהיימסעקרעטער קראָמוועללס וואר, אין פֿערבינדונג.

אונטער דען מעננערן ענגלאנדס, וועלכע אין יענער צייט דען יודען דאס וואָרט רעדעטען אונד אייפֿריג פּארטייא פֿיר זיא ערגריפֿפֿען, צייכנעטע זיך עדוארד ניקאָלאס פֿאָרטהיילהאפֿט אויס. וויא שאָן ערצעהלט, פֿערפֿאסטע ער איין ווערק אונטער דעם טיטעל: „שוטצשריפֿט פֿיר די עהרענ-ווערטהע יידישע נאציאָן אונד אללע זאָהנע איזראעלס." אין דיעזעם בוכע הייסט עס וואָרטליך: „נור דורך די ריקקעהר דער יודען נאך ענגלאנד קאנן דאס גליק ענגלאנדס בעפֿעסטיגט ווערדען. די שטראפֿענדע האנד גאָטטעס רוהט שווער אויף דער בריטישען אינזעל, די זינדען דער פֿאטער שרייען אום ראכע, די פֿערפֿאָלגונג דעם גאָטטעס-פֿאָלקעס געהאָרט צו דען גראָסטען זינדען, וועלכער ענגלאנד זיך שולדיג געמאכט האט. די יודען זינד די עהרענווערטהעסטע נאציאָן דער וועלט; עס איזט איין פֿאָן גאָטט ערוועהלטעס אונד פֿאָן גאָטט געשיטצטעס פֿאָלק. צו דיעזער איבערצייגונג מיססען אללע גלויבענסטרייען מענשען געלאנגען, ווענן זיא בעדענקען, וויא פֿיעלע אונד גראָסע לײדען די יידישע נאציאָן ערטראגען, וועלכע בלוטיגען פֿערפֿאָלגונגען זיא אין לאנדאָן, אים נאָרדען ענגלאנדס, אונד אין פֿיעלען אנדערען געגענדען דעם לאנדעס ערפֿאהרען האט! גאָטט האט אונזער ענגלאנד פֿאָר אללען שטאאטען בעזאָנדערס דאדורך געזעגנעט, דאס עס זייט ביינאהע 100 יאהרען דאס הויפּטפֿעסטונגס-ווערק פֿיר די פֿערטהיידיגונג דעם גלויבענס אונד דער צופֿלוכטסאָרט דער פֿערפֿאָלגטען אין אייראָפּא איזט! יעטצט מיססען וויר אונס אויך אלס בעשיטצער דער בעטריבטען יודען צייגען; וויר מיססען דאהין שטרעבען, דאס ענגלאנד, וועלכעס פֿיהער געגען זיא געוויטהעט, אונד אבשייליכע געזעטצע געגען זיא ערלאססען האט, זיא נון וויעדער צוריקרופֿט! וויר מיססען די יודען וויעדער אויפֿנעהמען, מיססען איהנען אללע מאָגליכען בעגינסטיגונגען פֿערשאפֿפֿען אונד דאפֿיר זאָרגען, דאס זיא אין ענגלאנד וויעדער צו גלאנץ אונד אנזעהען געלאנגען. ענגלאנד מוס אלס דאס ערהאבענסטע מוסטער אללער נאציאָנען פֿאָראנלייכטען, די איהנען זאָלאנגע אונרעכט געטהאן האבען אונד איהנען נאָך יעטצט אונרעכט טהון, ביז צו יענער צייט, אין וועלכער גאָטט איהרע לײדען אויף אונס בריינגע, אונד אן איהרען פֿערפֿאָלגערן ראכע פֿיר זיא נעהמען ווירד."

(פֿאָרטזעטצונג פֿאָלגט.)

ניִן נייען אנטראג דעם הויזע צו שטעללען. אין וועלכעם דאס הויז, וועגן אויך ניכט אום די גענצליכע אבשאפֿפֿונג דער יודען-עמאנציפאציאָן, וועניגסטענס דאָך אום איבערפריפֿונג אונד אומענדערונג דערזעלבען געבעטען ווירד. אונטער איינעם אנטראגע, איבער דען מאן אים הויזע אויך דאס שלוםוואָרט האבען קאָננע, מיססען אבער וועניגסטענס 10 אונטערשריפֿטען פֿאָן דעפּוטירטען שטעהען. אישטוציי אבער קאָננטע ניכט מעהר אלס 9 אונטערשריפֿטען צוזאממענברינגען; אומזאָנסט ריעף ער צו ווידערהאָלטענמאלען איינען צעהנטען צו „מנין"; עס וואר ניעמאנד, דער דא קאָממען וואָללטע, אונד זאָ מוסטע אישטוציי ביי דער איינברינגונג זיינעס אנטראגעס זיך בלאָס מיט דעם „אנפֿאנגס-וואָרט" בעגניגען אונד אויף דאס „שלום-וואָרט" פֿערציכטען.

אישטוציי זאגטע: „געעהרטעס הויז! די יודענפֿראגע איזט היינטע די וויכטיגסטע פּאָליטישע פֿראגע, ווייל ליידער די יודענהייט איינע וועלטמאכט בילדעט. די פֿראגע לויטעט אלזאָ ווי פֿאָלגט: זאָלל היער דאס אונגארטהום אָדער דאס יודענטהום הערשען? זייט דער עמאנציפאציאָן צייגט די יודענהייט קיינע נייגונג צור פֿערשמעלצונג מיט דעם אונגארישען פֿאָלקע, זאָנדערן איהרע אבזאָנדערונג איזט נאָך מעהר געוואַכסען, ווייל אויך איהרע מאכט פֿאָן טאג צו טאג וואַכסט. מאן זאגט, די יודען העטטען זיך זייט דער עמאנציפאציאָן „מאדיאריזירט"; דאס הייסט אבער נור זאָפֿיעל, דאס די יודען אונגאריש שפּרעכען. די יודען האטטען ניע איינע אייגענע שפּראכע, זיא שפּרעכען איבעראלל די שפּראכע דעס לאנדעס, וואָ זיא וואָהנען, אָהנע אבער דאביי גוטע לאנדעס-קינדער צו זיין, וועלכע איהר פֿאטערלאנד ליעבען. אין עגיפּטען שפּראכען זיא עגיפּטיש, אין „כנען" שפּראכען זיא העברעאיש, אין „בבל" פֿערגאסען זיא אויך דיעזע שפּראכע אונד שפּראכען „ארמית"; אין שפּאניען שפּראכען זיא שפּאניש, אים מיטטעל- אונד אים אָסטליכען איירָאָפּא דייטש, אבער דעסהאלב זינד אויס דען יודען קיינע עגיפּטער, קיינע באבילאָניער, קיינע שפּאניער אונד קיינע דייטשע געוואָרדען, זאָנדערן זיא בליעבען יודען אונד צוואר שפּראַכ-פֿערדערבענדע יודען. אונד וועגן אויס דעמזעלבען גרונדע מאנכע אין אונגארן לעבענדע יודען נור אונגאריש שפּרעכען, זאָ זינד זיא נאָך אימער קיינע אונגארן, זאָנדערן נור אונגאריש-שפּרעכענדע יודען."

„יא, געעהרטעס הויז! (זאגטע אישטוציי ווייטער) זייט דער עמאנציפאציאָן בעמערקען וויר אונטער דען יודען איינען בעדייטענדען ריקשריטט! פֿאָר דער עמאנציפאציאָן וואַרען וועניגסטענס די געטויפֿטען יודען גוטע אונגארן, וועלכע מיט דער כריסטליכען געזעללשאַפֿט צוזאממענגעהאלטען אונד צוואר דארום, ווייל פֿריהער די „משומדים" אונטער איהרען עהעמאליגען גלויבענסגענאָססען פֿעראכטעט אונד פֿעראבשייט וואַרען, וועסהאלב זיא די פֿריינדשאַפֿט דער כריסטען זוכען מוסטען. יעטצט אבער וואָללען די יודען דורך דאס אויסשטאָסען דער „משומדים" אוים איהרער מיטטע איהרע מאכט אונד אנצאהל ניכט פֿערקירצען; זיא זוכען פֿיעלמעהר נאָך ווייטער די פֿריינדשאַפֿט דער „משומדים", דאמיט זיא די געטויפֿטען יודען אויף זאָלכע האָהע ברינגען, וואָהין די „יידישען יודען" נאָך ניכט געלאנגען קאָננען! יא, יעטצט האלטען די געטויפֿטען יודען ביי איהרען עהעמאליגען גלויבענסגענאָססען, ווייל עס דאָך אים בלוטע דער יודען ליעגט, איינע יידישע וועלטמאכט צו גרינדען. זעלבסט ביים דריטטען געשלעכטע פֿאָן געטויפֿטען יודען מאכען וויר די טרויריגע ערפֿאהרונג, דאס זיא עהער יידיש אלס אונגאריש פֿיהלען. וועגן זיך יודען מיט כריסטען פֿערשוועגערן, ווירד ניכט דער יודע אונגאריש, זאָנדערן דער אונגאר יידיש. די יודען זינד די הערען אונד וויר די דיענער. די יודען ווערדען זיך מיט אונס ניעמאלס פֿערשמעלצען, ווייל וויר פֿיר די מייסטען יודען אים זיננע דער גמרא „טהיערע" זינד; וויר זינד אלזאָ „בהמות"! וויא קאנן זיך דעמנאָך איין יודע זאָ ווייט ערניעדריגען, מיט איינעם טהיערע אין פֿערוואנדטשאַפֿט צו טרעטען! וויר מיססען אונס דאהער פֿאָן דיעזער יידישען איבערמאכט בעפֿרייען. אונגארן קאָננטע דאס טירקישע יאָך, דאס עסטערייכישע אבזאָלוטע יאָך אבווערפֿען; זאָלל עס אלזאָ קיינע קראַפֿט האבען, אויך דאס יידישע יאָך פֿאָן זיך אבצו-וועלצען? — איך רייכע אלזאָ פֿאָלגענדען בעשלוס-אנטראג איין: דאס הויז ערקלערע, דאס עס די אומענדערונג דעם עמאנציפאציאָנס-געזעטצעס פֿיר נאָטהווענדיג האלטע!"

אונטער דיעזעם בעשלוס-אנטראגע וואַרען פֿאָלגענדע דעפּוטירטע אונטערשריעבען: וויקטאָר אישטוציי, געזא אָנאָדי, עמעריך סאלאי, געאָרג סעלל, ארפאד סענט-איוואני, לודוויג מעסלעני, פֿירסט ארטהור אָדעסקאלכי, איוואן שימאָני אונד לודוויג לאזאר.

III די געסטריגע זיטצונג.

אין דער געסטריגען זיטצונג דעם אונגארישען רייכסטאגעס וואורדע די פֿערהאנדלונג איבער די טאפּאָלצאער פּעטיציאָן פֿאָרטגעזעטצט. — לודוויג מאָטשארי זאגטע: „די בעסטע אנטוואָרט אויף די טאפּאָלצאער פּעטיציאָן וועהרע די באלדיגע איינפֿיהרונג דער „אָבליגאטאָרישען" ציוויל-עהע. — פֿרייליך ווערדען אויך דורך די ציוויל-עהע די פֿאָראורטהיילע, די שאָן זייט ביינאהע געגען צוויי-טויזענד יאהרען בעשטעהען, ניכט גלייך וויכען. — יא, צוויי-טויזענד יאהרע לאנג וואר דאס יודענטהום פֿערפֿאָלגט אונד אונטערדריקט, וואר פֿאטערלאנדלאָז, אונד אין דיעזער צייט האט עס אללעס, וואס עס אן אנהענגליכקייט אונד ליעבע בעזעססען, נור זיינער רעליגיאָן צוגעווענדעט. וועהרענד דיעזער יאהרטויזענדע דער פֿערפֿאָלגונג האבען זיך אונטער דען יודען זאָ געוויססע איינענטהימליכקייטען אויסגעפּרעגט, וועלכע זיך אבער, זייטדעם די זאָננע דער פֿרייהייט זיא בעלייכטעט, צו פֿערליערען בעגיננען. אישטוציי'ס בעהויפּטונג, דאס היער די יודען זייט דער עמאנציפאציאָן נאָך ערגער געוואָרדען, איזט ניכט וואהר; אים געגענטהייל. דענן גראדע זייטדעם די יודען עמאנציפּירט זינד, האבען זיא אויפֿגעהאָרט, זיך אויסשליעסליך מיט דעם האנדעל צו בעשעפֿטיגען. זיא צייגען זיך אויף אללען געביעטען דער פּראָדוקציאָן טהעטיג. אישטוציי גלויבט דורך די אבשאַפֿפֿונג דער עמאנציפאציאָן די יודען צו בעססערן. נון, די יודען האבען דיעזעס „מיטטעל" דער עמאנציפאציאָנסלאָזיגקייט ביינאהע 2000 יאהרע געהאבט — אונד גראדע אין דיעזעם ניכט-עמאנציפּירטען שטאנדע האבען זיא יענע גראָססען רייכטהימער ערוואָרבען, וועלכע די יודען אין דען איינען איהרער געגנער זאָ פֿירכטבאר ערשיינען ליעסען. — אין דער טאפּאָלצאער פּעטיציאָן זעהע איך איינע געזעללשאַפֿטליכע פֿעראירונג, אונד מאן קאנן איבער די אונטערפֿערטיגטען דיעזער פּעטיציאָן זאגען: „העררי! פֿערציידע איהנען, דענן זיא וויססען ניכט, וואס זיא טהון!"

נון וואר די רייהע אן דאניעל איראני צו שפּרעכען. וויקטאָר אישטוציי זעטצטע זיך שנעלל הינטער זיינען ריקען אונד פֿלידערטע לויט, אום הערען איראני אין זיינער יודענפֿריינדליכען רעדע צו שטאָרען. איראני אבער וואַרף איהם איינען בליק דער פֿעראכטונג צו אונד בעגאנן זיינע רעדע פֿאָלגענדערמאסען: „געעהרטעס הויז! אונטער דיעזער טאפּאָלצאער פּעטיציאָן זינד 2100 בירגער אונטערשריעבען. דיעזע וויססען אבער ניכט, דאס איהרע וונשע ניכט נור פֿרייהייטספֿיינדליך, זאָנדערן זאָגאר שעדליך זינד. איך וויל דען נאַכווייז פֿיהרען, דאסס דאס יודען-עמאנציפאציאָנס-געזעטץ ניכט איין איבעראיילטער, אונאיבערלעגטער שריטט וואר, זאָנדערן די פֿרוכט איינער דורך יאהרהונדערטע פֿאָן דען גראָססטען דענקערן אונד עדעלסטען גייסטערן געלייטעטען שטרעבענס!"...

אישטוציי פֿלידערטע אונד לאכטע זאָ לויט הינטער איראני'ס ריקען, דאס איראני אין זיינער רעדע איינהאלטען אונד זיך צו אישטוציי אומווענדען מוסטע, מיט דעם רופֿע: „איך ביטטע, מיך ניכט צו שטאָרען!"

פֿאָלליעטאָן.

ריקקעהר דער יודען נאָך ענגלאנד.

(10-טע פֿאָרטזעטצונג.)

דער בעדייטענדסטע גייסטליכע-פֿיהרער זיינער צייט, דער פּאטער אנטאָניא, קאם אָפֿט אין די סינאגאָגע, אום די דרשות דער ביידען ראבבינער, מנשה בן ישראל אונד יצחק אבוהב, צו העָרען. אלס מאן נון דיעזען גייסטליכען פֿראגטע: „וועלכע פּרעדיגט דער ביידען ראבבינער איהם בעססער געפֿאללע, די דעם מנשה אָדער די דעם אבוהב?" — זאגטע דער גייסטליכע: „מנשה זאגט, וואס ער וויים; אבוהב וויים, וואס ער זאגט!"

אונד אין דער טהאט, וואר דיעזע בעמערקונג איינע זעהר טרעפֿפֿענדע. מנשה האט זעהר פֿיעל צוזאממענגעשטודירט, ער וואר איין בקי, האט פֿיעל געלעזען אונד זאגטע אללעס אין זיינען דרשות, וואס ער געוואוסט.—אבוהב אבער וואר איין זעלבסט-דענקער, איין שאַרפֿזינניגער גייסט, איין חריף, דער זיינע אייגענען געדאנקען אין זיינען „דרשות" צום אויסדרוקע בראכטע, וועסהאלב דענן אויך דער אויסדרוק: „אבוהב וויים, וואס ער זאגט", איין זעהר פּאססענדער וואר. —

מנשה בן ישראל וואר דער ערסטע, וועלכער אין אמסטערדאם איינע יידישע בוכדרוקעריי ערריכטעטע. מנשה גילט דאהער אלס דער בעגרינדער דער העבראַאישען דרוקעריי אין האָללאנד. — די אלטען ספרים אויס דער אמסטערדאמער דרוקעריי זינד אויך היינטע נאָך זעהר געזוכטע ארטיקעל. מנשה בן ישראל האט 10 שפּראכען ריכטיג געשפּראָכען אונד געשריעבען. אונטער זיינען פֿיעלען ווערקען איזט זיין בעריהמטעס ספר „נשמת חיים" דען יודען אם בעקאננטעסטען.

מנשה בן ישראל בילדעטע ניכט אלליין דען מיטטעלפּונקט דער געבילדעטען יודען זיינער צייט, זאָנדערן צאָג פֿערמאָגע זיינעס אומפֿאססענדען וויססענס אויך די אויפֿמערקזאמקייט דער געלעהרטען כריסטען אין זאָלכעם מאסע אויף זיך, דאס זיין רוף ביז נאָך פּאריז אונד לאָנדאָן הינרייכטע. — צור דאמאליגען צייט פּפֿלעגטען זיך די ראבבינער אין דייטשלאנד אונד אין פּאָלען מיט ניכט-יידישען שטודיען ניכט צו בעפֿאססען; מאן בעוואונדערטע דאהער דען מנשה אלס איינע איינענטהימליכע ערשיינונג, אין זאָפֿערנע מאן ביי איהם, דעם ראבבינער, פֿילאָזאָפֿישע אונד שפּראַכ-קעננטניססע פֿאנד. מנשה וואר ביי אלל זיינער שטרענגען פֿראָממיגקייט אויך איין פֿריינד דער געבילדעטען ניכט-יודען, וואָדורך ער די הערצען אללער געוואנן. — איבער 200 געלעהרטע כריסטען האבען זיך אין וויכטיגען אנגעלעגענהייטען אן איהן געווענדעט. מנשה האט דאהער איבער 200 בריעפֿע אן געלעהרטע פּערזאָנען אין גאנץ איירָאָפּא געריכטעט. זעלטען קאם איין געלעהרטער נאָך אמסטערדאם, דער ניכט אויך דען מנשה בן ישראל בעזוכטע. אויך דער בעריהמטע געלעהרטע איזאק ראָקאמאָרא וואר איין פֿריינד אונד פֿערעהרער דעס מנשה בן ישראל. (איזאק ראָקאמאָרא וואורדע אים יאהרע 1600 אין וואלענציא געבאָרען אונד צום גייסטליכען ערצאָגען, פֿיעלע יאהרע וואר ער דאָמיניקאנער-מאָנך אונד וואר נאַכהער בייכטפֿאטער ביי דער קאיזערין מאריא פֿאָן עסטערייך. אים יאהרע 1643 בעקעהרטע זיך איזאק ראָקאמאָרא צום יידישען גלויבען, ער פֿאָללצאָג מיט איינענער האנד אן זיך די בעשניידונג, שטודירטע מעדיצין אונד ליעס זיך אין אמסטערדאם אלס ארצט ניעדער.)

אינטערעססאנט האטטע מנשה, וויא אללע יידישען געלעהרטען, מיט מאנגעל אונד נאָטה צו קעמפּפֿען. (לא לחכמים לחם!) מנשה וואורדע אוים נאָטה געצוואונגען, געשעפֿטסמאנן צו ווערדען, אונד וואָללטע צו דעם צוועקע נאָך בראזיליען אויסוואנדערן, אום זיך דאָרט איין געשעפֿט צו ערריכטען. פֿיעלליך פֿעראבשיעדעטע זיך מנשה פֿאָן זיינער געמיינדע אונד שטאנד אויף דעם פּונקטע, דאס הויז צו פֿערלאססען, וועלכעס זאָ אָפֿט פֿאָן עדלען אונד געלעהרטען מעננערן בעטרעטען וואר. דא ערסט ערקאננטען די אמסטערדאמער יודען דען ווערטה דעם זעלטענען מאננעס אונד ווענדעטען אללעס אן, דאמיט מנשה אין אמסטערדאם פֿערבליבע. די ערסט קורץ צופֿאָר אויס שפּאניען איבערזיעדעלטען, אונערמעסליך רייכען ברידער, אברהם אונד איזאק פּערייראַ, וועהלטען איהן צום פּרעזידענטען דער פֿאָן איהנען געגרינדעטען יידישען אקאדעמיע. מנשה וואורדע היעדורך פֿאָן זיינעם געשעפֿטס-פּלאנע אבגעבראכט אונד בליעב ביי דען שטודיען דער וויססענשאַפֿט.

צור דאמאליגען צייט האבען זיך די ראבבינער נור אום דאס שטודיאום דער יידישען לעהרען, אום די אויפֿרעכטהאלטונג דער רעליגיאָן אונד זיטטליכקייט אין איהרען געמיינדען געקימטערט. נאָך אויסענהין אבער, צור פֿערבעססערונג דער לאגע דער יודען אים אללגעמיינען, ווירקטען זיא זעלטען. מנשה אבער ריכטעטע אללע זיינע טהעטיגקייט דאראויף, זיינעם בעדריקטען פֿאָלקע די פֿרייהייט צו ערריגנען; ער שייטעטע זיך ניכט, פֿאָר די רעגענטען צו טרעטען אונד פֿיר דאס וואָהל זיינער אונטערדריקטען ברידער